

Жыйынтык. Макаланын мазмуну окуу сабагындагы мазмундук багыттарга арналды. Мазмундук багыт - бул окуу сабагын системалуу жүргүзүүгө багыт берүүчү, системага салуучу фонемен болуп саналат. Мазмундук багыт аркылуу окуу сабагы системага салынат, колдонууга, өркүндөтүүгө мүмкүнчүлүк түзүлөт. Мазмундук багыт окуу сабагынын системалуу жүргүзүү, аны практикада колдонууга мүмкүнчүлүк түзөт. Мазмундук багыт окуу сабагын уюштуруунун формаларын жана методдорун көзөмөлдөйт. Мазмундук багыттар предметтик стандарттын жетекчилиги менен жүргүзүлөт, айрым бир өзгөрүүлөр, толуктоолор болгондо кошумчаланат, өркүндөтүлөт.

Колдонулган адабияттар:

1. Абдураимова З. Мугалим, сабак жана сынчыл ойлом стратегиясы.- Ош, 2021-271 б.б.
2. Абдухамидова Б. Окурмандык ишмердүүлүктү калыптандыруу. -Бишкек, 2024
3. Абдухамидова Б., Рысбаев С., Ибраимов К. Адабий окуу. Кыргыз мектептеринин 2-классы окуу китеби.-Бишкек, 2013
4. Бекбоев И., Алимбеков А. Азыркы сабакты даярдап өткөрүүнүн технологиялары.-Бишкек, 2011
5. Бекбоев И. Инсанга багыттап окутуу технологиясынын теориялык жана практикалык негиздери.- Бишкек, 2025
6. Муратов А., Акматов К. Мугалимдин устаттыгы жана окутуунун жаны технологиялары.- Бишкек, 2023
7. ПРЕДМЕТТИК СТАНДАРТ «КЫРГЫЗ ТИЛИ ЖАНА ОКУУ». окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн жалпы билим берүүчү уюмдарынын .1-6-класстары үчүн. -Бишкек, 2025
8. Рысбаев С. Баланын китеп окуусун уюштуруу технологиялары.-Бишкек, 2022
9. Рысбаев С. Кыргыз тили, адабияты мугалимине жүз кенеш.-Бишкек, 2013
10. Сакиева С.С. Башталгыч мектепте адабий окууга үйрөтүүнүн педагогикалык негиздери.- Бишкек, 2010
11. Турусбеков С., Бердибаев Э., Рысбекова Б., Сартбаев К. Башталгыч класста кыргыз тилин окутуунун методикасы.-Фрунзе, 1965
13. Токтомамбетов А.Д. Башталгыч класстары үчүн Адабий окуу китептеринин дидактикалык негиздери. Кандидаттык диссертациянын авторефераты.-Бишкек, 1995.-20 б.

УДК 31.018.43

DOI: [https://doi.org/10.56122/..v2i2%20\(26\).462](https://doi.org/10.56122/..v2i2%20(26).462)

КЛАССТАН ТЫШКАРКЫ ИШТЕРДИ УЮШТУРУУДА МАКАЛДАРДЫН ИНТЕРПРЕТАЦИЯЛАНЫШЫ

Наркеева Акылай Анарбековна - Улук окутуучу, ОшМПУ
ORCID:0009-0002-1084-8841, Akylainarkeeva5@gmail.com

Аннотация

Бул публикада макалдардын табиятына кайрылууга далалат кылдык. Анткени адам коомунда байыртадан социалдык жактан бөлүнүү болгондугун «Кум жыйылып таш болбойт, кул жыйылып баш болбойт», же «Бай караган ачкадан өлөт, күн караган суукка тоңот» сыяктуу макалдар далилдеп келгендей, бул макалада да окуучулардын жашоо – турмушунда эң керектүү бул макалдардын табияты. Аларды жаттатып гана тим болбостон класстан тышкаркы иштерди уюштурууда, кыргыз тили сабагында грамматикалык темаларды өтүүдө туура пайдалануу, балдарды тарбиялоонун бирден бир максаты катары чечмелеп, ачып берүүгө далалат кылдык. Демек, макалада класстан тышкаркы иштерди уюштурууда элдик оозеки чыгармалардын бир түрү болгон макалдардын интерпретацияланышынын өзгөчөлүктөрү каралат. Макалдар — элдин акыл-насааты, тарбиялык мааниси жогору болгон

кыска жана нускалуу кептер. Класстан тышкары иш-чараларда макалдарды колдонуу окуучулардын ой жүгүртүүсүн, сүйлөө маданиятын жана улуттук баалуулуктарга болгон кызыгуусун өстүрүүгө өбөлгө түзөт.

Ачкыч сөздөр: макал, лакап, тарбия, образ, интерпретация.

ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ПОСЛОВИЦ В ОРГАНИЗАЦИИ ВНЕКЛАССНОЙ РАБОТЫ

Наркеева Акылай Анарбековна - старший преподаватель, ОшГПУ

ORCID:0009-0002-1084-8841, Akylainarkeeva5@gmail.com

Аннотация

В этой публикации мы уделили особое внимание природе пословиц. Ведь, подобно тому, как такие пословицы, как «Песок не соберётся в камень, а раба не соберёшь в голову» или «Богач умирает с голоду, солнце солнца мерзнет на морозе», доказывают, что социальное разделение в человеческом обществе существовало с древнейших времён, в данной статье также обсуждается природа этих пословиц, которые так необходимы в жизни учащихся. Мы не только их запоминали, но и организовывали внеклассную работу, а также подчеркивали правильное использование грамматических тем на уроках кыргызского языка, их интерпретацию и раскрытие как одну из целей обучения детей. В связи с этим в статье рассматриваются особенности интерпретации пословиц – вида народного устного творчества – в организации внеклассной работы. Пословицы – это краткие и поучительные изречения народа, имеющие высокую воспитательную ценность. Пословицы – это краткие и поучительные изречения народа, имеющие высокую воспитательную ценность. Использование пословиц во внеклассной работе способствует развитию мышления, культуры речи учащихся, интереса к национальным ценностям.

Ключевые слова: пословица, прозвище, образование, образ, толкование.

INTERPRETATION OF PROVERBS IN THE ORGANIZATION OF EXTRACURRICULAR ACTIVITIES

Narkeeva Akylay Anarbekovna - senior lecturer, Osh State Pedagogical University

ORCID:0009-0002-1084-8841, Akylainarkeeva5@gmail.com

Annotation

In this publication we have paid special attention to the nature of proverbs. After all, just as proverbs such as "Sand does not gather into a stone, and a slave cannot gather into a head" or "The rich man dies of hunger, the sun freezes in the cold" prove that social division in human society has existed since ancient times, this article also discusses the nature of these proverbs, which are so necessary in the lives of students. We not only memorized them, but also organized extracurricular activities and emphasized the correct use of grammar topics in Kyrgyz language lessons, their interpretation and disclosure as one of the goals of children's education. After all, proverbs are not just phrases reflecting the social situation in society, but also axioms of life, tested and proven over centuries of people's lives, having a clear result and requiring proof. The Kyrgyz people are rich in proverbs and sayings that are as figurative as they are descriptive, precise in their meaning, and ready for use in various life situations.

Key words: proverb, nickname, formation, image, interpretation.

Киришүү

Билим берүү процессинде класстан тышкары иштер өзгөчө мааниге ээ. Алар окуучулардын билимге болгон кызыгуусун арттырып, чыгармачыл ой жүгүртүүсүн, өз алдынча иштөө жөндөмүн жана улуттук баалуулуктарга болгон мамилесин калыптандырууга өбөлгө түзөт. Мындай иштерди уюштурууда элдик макалдарды колдонуу өзгөчө тарбиялык жана таалим-тарбиялык мааниге ээ, анткени макалдар аркылуу элдин жашоо тажрыйбасы, акыл-насааты, моралдык-этикалык баалуулуктары чагылдырылат. Макалдардын интерпретацияланышы — бул алардын мазмундук маанисин терең түшүндүрүү, жашыруун философиялык жана тарбиялык маңызын ачуу процессидир. Класстан тышкары иштерде макалдарды интерпретациялоо окуучулардын ой жүгүртүүсүн өнүктүрүүгө, тил маданиятын

байытууга жана руханий дүйнөсүн кеңейтүүгө өбөлгө түзөт. Демек, “Класстан тышкаркы иштерди уюштурууда макалдардын интерпретацияланышы” темасы — билим берүү ишмердүүлүгүндө элдик чыгармачылыктын мүмкүнчүлүктөрүн колдонуу жана аны окуучуларга жеткирүүнүн эффективдүү жолдорун аныктоого багытталган актуалдуу маселе болуп эсептелет.” Класстан тышкаркы иштерди уюштурууда окуучулар менен бирге сарасеп салып, макалдарды эстеп калууга маашктыруу. Мына ушундай макалдарды бүткөн боюна сиңирип алыш үчүн кыргыз адабияты сабактарында класстан тышкаркы иштерди уюштуруп, окуучуларды сөзмөөрлүккө, адептүүлүккө тарбиялоо.

Изилдөө методдору жана материалдары

Профессор К.К. Юдахиндин, Бүбү Керимжанованын кыргыз элинин макал, лакаптарын жыйноого жасаган эмгегин айрыкча көрсөтүп өтүүгө туура келет. Профессор К.К. Юдахин «Орусча-кыргызча сөздүккө» көбүнчө тарбиялык мааниси күчтүү элдик макал, лакаптарды киргизген. Сөздүктөн 700гө жакын макал, лакапты табууга болот. Макал, лакаптарды өзүнчө жыйнак кылып түзүп чыгаруу мүмкүнчүлүгү биринчи жолу Бүбү Керимжанованын үлүшүнө таандык. Профессор К.К. Юдахин, Кайым Мифтаков, Бүбү Керимжановадан башка кыргыздын макал, лакаптарын активдүү жыйноочулардан болуп: И.Абдырахманов, Чекменов, Ашубаев, А.Убукеев, Ю.Н. Цылевдор саналат. Кыргыз элинин макал, лакаптарын биринчи илимий изилдөөгө алган - Сапарбек Закиров. Ал илимий монографиясын «Кыргыз элинин макал, лакаптары» деген ат менен Кыргыз ССР илимдер академиясынын басмасынан (Фрунзе, 1962) бастырып чыгарган [3]. Алтай макал, лакаптарын С.Суразаков түзүп, 1956-жылы бастырып чыгарган (40 бет) [1]. Б.Бедюровдун «Алтай алкыштары» жыйнагына алтайдын эки жүз бир макалы киргизилген [2]. Класстан тышкаркы иштер — бул билим берүү процессинин маанилүү курамдык бөлүгү болуп саналат. Алар окуучулардын мектептеги билим алуу аракеттерин толуктайт жана алардын интеллектуалдык, адеп-ахлактык, эстетикалык, жарандык сапаттарын өнүктүрүүгө өбөлгө түзөт. Класстан тышкаркы иштер окутуунун формалдуу чегинен чыгып, окуучуларды практикалык иш-аракетке, коомдук пайдалуу эмгекке жана чыгармачылык издөө иштерине тартуу менен алардын өз алдынча ой жүгүртүүсүн жана кызыгуусун күчөтөт. Педагогикалык илимде класстан тышкаркы иштер окуучунун инсандык сапаттарын калыптандыруудагы натыйжалуу каражат катары каралат. Мугалим мындай иштерди уюштурууда окуучулардын жаш өзгөчөлүгүн, кызыгуусун жана даярдык деңгээлин эске алуу менен ар тараптуу ыкмаларды тандайт. Элдик мурастарды, айрыкча макал-лакаптарды колдонуу бул процессти мазмундук жана тарбиялык жактан байытып, билим берүү процессине улуттук өзгөчөлүктөрдү киргизүүгө мүмкүнчүлүк берет. Элдик макалдар окуучулардын руханий дүйнөсүн кеңейтүүдө, адептик түшүнүктөрүн калыптандырууда, өз элинин тарыхына жана маданиятына болгон сый-урматын арттырууда маанилүү роль ойнойт. Макалдардын мазмунундагы элдик акыл-насааттар аркылуу жаш муун туура жүрүм-турумга, адилеттүүлүккө, эмгекке жана ынтымакка чакырылат. Макалдардын интерпретациясы класстан тышкаркы иштерде окуучуларды терең ой жүгүртүүгө, тексттин маанисин анализдөөгө жана турмуштук мисалдар менен байланыштырууга үйрөтөт. Мисалы, «Эмгек түбү – береке», «Окуу – билим булагы, билим – жашоо чырагы» сыяктуу макалдарды талдоо аркылуу окуучулар эмгекке жана билимге болгон мамилесин андап-түшүнүүгө жетишет. Ошентип, класстан тышкаркы иштерде макалдарды интерпретациялоо окуучулардын тилин өнүктүрүү, логикалык ой жүгүртүүсүн калыптандыруу жана моралдык баалуулуктарга тарбиялоо максатында колдонулган натыйжалуу методикалык ыкма болуп саналат.

Негизги жыйынтыктар жана аларды талкуулоо

Макалдардын интерпретациясы аркылуу өткөрүлгөн иш-чаранын үлгүсү.

Иш-чаранын темасы:

«Эл макалы — акыл казынасы»

Максаты:

Окуучуларды элдик макалдардын мазмунун түшүнүүгө, алардын жашоодогу маанисин талдоого, туура жыйынтык чыгарууга жана улуттук баалуулуктарды урматтоого үйрөтүү.

Милдеттери:

Макалдардын тарбиялык жана таанып-билүүчүлүк маанисин ачуу;

Окуучулардын ой жүгүртүүсүн жана сүйлөө маданиятын өнүктүрүү;

Элдик акыл-насааттар аркылуу адамгерчиликке, эмгекчилдикке, ынтымакка тарбиялоо.

Иш-чаранын түрү:

Интерактивдүү адабий-тарбиялык кече

Өткөрүү формасы:

Топтук талкуу, ролдук оюндар, макалдарды чечмелөө жана чыгармачыл тапшырмалар

Көрсөтмө куралдар:

Макал жазылган плакаттар, слайддар, улуттук жасалгалар, видео үзүндүлөр

Иш-чаранын жүрүшү

1. Киришүү бөлүгү (мугалимдин сөзү):

– Урматтуу окуучулар, бүгүн биз эл акылмандыгынын кендей түшкөн булагы болгон элдик макалдар дүйнөсүнө саякат жасайбыз. Макал — бул элдин тажрыйбасынан жаралган акыл сөз, жашоонун күзгүсү. Ар бир макалдын артында терең мааниси жана тарбиялык сабагы жатат.

2. Негизги бөлүк:

✓ Тапшырма 1. Макалды тааны жана түшүндүр.

Мугалим экранга бир нече макалды чыгарат:

– «Эмгек түбү – береке»,

– «Ынтымак бар жерде ырыс бар»,

– «Окуу – билим булагы».

Окуучулар бул макалдардын маанисин өз сөздөрү менен чечмелеп, турмуштук мисалдар менен түшүндүрүшөт.

✓ Тапшырма 2. Макалдан чыгарма түзүү.

Окуучулар топторго бөлүнүп, ар бир топко бир макал берилет. Алар ошол макалга ылайык кыскача көркөм окуя же сахналаштырылган көрүнүш көрсөтүшөт.

✓ Тапшырма 3. Макал менен маани табуу (интерпретация).

Ар бир топ өз макалынын философиялык маңызын талдап, кандай жашоо сабагын берет деген суроого жооп даярдайт.

3. Жыйынтык бөлүк:

Мугалим жана окуучулар биргеликте жыйынтык чыгарышат:

– Элдик макалдар биздин тарыхыбызды, акыл-насаатыбызды жана адамдык сапаттарыбызды чагылдырат.

– Ар бир макал жашоодо жол көрсөткөн шам чырак сыяктуу мааниге ээ.

4. Баалоо жана рефлексия:

Окуучулар бири-бирине пикир билдиришет, эң жакшы интерпретацияланган макалды тандашат.

Корутунду

Мындай иш-чаралар окуучуларды улуттук баалуулуктарга тарбиялоодо, сүйлөө жана анализдөө жөндөмүн өрчүтүүдө чоң мааниге ээ. Элдик макалдардын интерпретациясы класстан тышкары иштердин мазмунун байытып, билим берүү процессин жандуу жана кызыктуу формада жүргүзүүгө өбөлгө түзөт. Ошентип, ата, эне менен уул – кыздардын, улуулар менен кичүүлөрдүн ортосундагы адептүүлүк, сый – урматтар байыртадан эле баба салттарынын эң бийик, эң күчтүү таалим болуп жалпы элдик адепти түзгөн! (Түгөлбай Сыдыкбеков, Табылга. Б., «Адабият», 1991, 605-6).

«Адам – таанып – билишинин бардык башка тармактарындагыдай эле, моралда да жалпысынан прогресс байкалат» [7; 262-6]

- дейт Энгельс.

Макал – лакаптарда абийирдүүлүк, абийир, өздүк аң – сезимдүүлүк, моралдык жакшылык биринчи орунга коюлат. Тескери маанидеги макалдар. Мисалы: «Мээримдүү

киши кубанганынан ыйласа, кара өзгөй киши көрө албаганынан ыйлайт». Кара өзгөйлүк – жакшылык кылуунун карама – каршы мааниси. [4;262-6] «Котур колдон, жоор жондон жугат» - деп макал айтышкан. Ошондуктан ыгы жок кол алышууну каалашкан эмес. Ар бир жакшы деп, таза, күндөй жайнап талпынган бөбөктү да атаган. Солкулдап өсүп турган жашты да сыпаа, үлгүлүү, адамгерчиликтүү адамдар ушул накыл сөз менен сыпаттаган. [5;176-6]

Кыргыз макал – лакаптарында адамдагы абийири, абийирдүүлүк деген эмне, кандай болгондо адам өз абийирин сактап кала ала тургандыгы жөнүдө чагылдырган, тарбиялык күчүн ушул күнгө чейин жогото элек, укумдан – тукумга кала турган макал, лакаптар бар. [5;178-6]

Пайдаланылган адабияттар

1. «Ала –Тоо» №18. 1988, 116-66.
2. Шериев Ж. Адабият тааныткыч.-Ош., 1993.
3. «Кыргыз элинин оозеки чыгармачылык тарыхынын очерки». «Илим» басмасы, Фрунзе 1973.
4. Бегалиева Н.К. Кыргыз элинин аялдар жөнүндөгү макал-лакаптары Б.2007-жыл.
5. В.В. Радлов. «Түндүк урууларынын элдик адабиятынын үлгүлөрү». I том, 85 – 114 – беттер.
6. В.Даль. «Пословицы русского народа», Москва 1957.
7. Шериев Ж. Адабият терминдеринин түшүндүрмө сөздүгү. –Б., 1996

УДК 378:37.031.4:101.1

И.А. КРЫЛОВДУН «КҮЗГҮ МЕНЕН МАЙМЫЛ» ТАМСИЛИН ДИДАКТИКАЛЫК НЕГИЗДЕ ОКУТУУНУН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

Минбаева Кундускан Бодоновна - п.и.к., доцент ОшМПУ
Абдуллаева Зубайда Заировна – магистрант, ОшМПУ

ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ БАСНЕ И.А. КРЫЛОВА «ЗЕРКАЛО И ОБЕЗЬЯНА» НА ДИДАКТИЧЕСКОЙ ОСНОВЕ

Минбаева Кундускан Бодоновна - к.п.н., доцент ОшГПУ
Абдуллаева Зубайда Заировна - магистрант ОшГПУ

PECULIARITIES OF TEACHING I.A. KRYLOV'S FABLE “THE MIRROR AND THE MONKEY” ON A DIDACTIC BASIS

Minbaeva Kunduskan Bodonovna - Ph.D., Associate Professor
Osh State Pedagogical University,
Abdullaeva Zubaida Zairovna - Master's student, OshSPU

Аннотация

Бул макалада башталгыч класстын адабий окуу сабактарында дүйнө элдеринин балдар үчүн чыгармаларынан бөлүмүндөгү И.А.Крыловдун «Күзгү жана маймыл» тамсилин дидактикалык негизде окутуунун ыкмалары тууралуу сөз болот. Чыгарманы окутуу аркылуу окуучуларда калыптануучу компетенциялар, текст менен иштөө, анын максаттары, пайда болуучу көндүмдөр тууралуу кенен сөз болот. Тамсилди үйрөтүү аркылуу окуучулардын сынчыл ой жүгүртүүсүн өнүктүрүү, аллегориялык маанини түшүндүрүү, тамсилден алынуучу мораль жана өзүнө баа берүү, өзүн-өзү тарбиялоо жөндөмүн калыптандыруу зарылдыгы символдук образдарды талдоо аркылуу ишке ашат. Күзгү аркылуу адамдык кемчиликтерди чагылдыруу маселеси көтөрүлүп, аюу сыяктуу каармандар аркылуу өзүбүздү